

Verslag

DHC-donateurs bezochten vakmuseum in Dortmund

“Dat hadden we op ons werk thuis óók”, zo verzuchtte menig donateur van de stichting De Hollandse Cirkel (DHC) op de excursie van 28 juni naar de geodetische afdeling van het stedelijk museum van Dortmund (D) en naar het depot daarvan. Conservator Zacharias Klaasse van het Kadastermuseum zei soms echter ‘hébben we ook’...

Fig. 1. Toegang tot de museumzaal Vermessungswesen.

Voorzitter Herman Quee vertelde dat éminence grise Henri Pouls moest afzeggen, zodat men met 27 man was, maar dat de laatstgenoemde zei ooit met Dolf Waalewijn al bij de opening van de permanente tentoonstelling te zijn geweest. (Quee had op de tijdschriftendatabank van DHC op internet in *Geodesia* 1985-6 het verslag van Pouls daarvan kunnen lezen. Waalewijn zei toen namens de NCG-werkgroep Geschiedenis der Geodesie jaloers te zijn, ‘...omdat het er voorsnog niet naar uitziet dat iets dergelijks in ons land tot stand zou kunnen komen.’) Het stedelijke Museum für Kunst und Kulturgeschichte van Dortmund is gevestigd in een fraai Art Decopand van de Stadtparkasse uit 1924. In de ontvangsthal werd al verwezen naar de Vermessungsgeschichte op de vierde etage. In de bij aankomst verkregen museumbrede flyer stond bij een plaatje: ‘Grosser Theodoliet. Paris, 19. Jahrhundert’. Jan Stehouwer zag en verkondigde snel dat dat apparaat met kompas op een halve cirkel echter een grafometer was.

Ingo van Stillfried van het Vermessungs- und Katasteramt van de stad Dortmund fungeerde als gastheer en beaamde de correctie.

Voordracht

Von Stillfried gaf vervolgens in een fraaie ambiance Powerpointpresentaties over de organisatie van geodetisch-historische activiteiten in Duitsland en het ontstaan van de museumafdeling. De DHC'ers waren gasten van Fachgruppe 5, Geschichte des Vermessungswesens, van het Verband Deutscher Vermessungsingenieure (VDV) en van de Förderkreis Vermessungstechnisches Museum Dortmund. De laatste had bij de oprichting in 1975 als doel een eigen geodetisch museum, maar dat werd dus een afdeling in een groter museum met 130 objecten uit de eigen collectie. Het verband heeft circa 350 leden, veel instrumenten, een bibliotheek van 5000 nummers, evenveel geodetische postzegels, 200 kaarten en een set landmeetkundige affiches. De ‘Schau-sammlung’ is in het museum en de ‘Studien-

sammlung’ voor eigenlijk alleen vakgenoten in een depot daarvan. Uitgeleend wordt aan tijdelijke tentoonstellingen en elke twee jaar reikt men een Eratosthenesprijs (€2500) uit voor het beste stuk vakgeschiedenis (‘2011 läuft’). Bij instrumenten heeft men de beperking dat deze in Duitsland moeten zijn benut, maar dat geldt weer niet voor de postzegels... Jaarlijks heeft men een stand op de vakbeurs Intergeo en aan de Dortmunder Museumsnacht

wordt ook meegedaan met rondleidingen.

‘Schau- und Studiensammlung’

Een derde druk van het ‘Museumshandbuch

Teil 2 - Vermessungsgeschichte’ is recentelijk met steun van VDV en DVW verschenen en vond aftrek bij DHC'ers (303 p., 600 illustraties, €30). Een tijdstafel bevatte immers ook de ‘Holländischer Kreis’ van Dou! Uit de VDV-presentatie bleek dat er in totaal elf vakgroepen zijn en dat nummer 5 onder meer bezoeken organiseerde aan Kern in Aarau, aan Dortmund en in 2012 in Duisburg Mercator herdenkt. Uit een rondvraag kwam dat de Förderkreis objecten krijgt uit nalatenschappen, uit netwerken bij vernieu-

Fig. 2. Von Stillfried met ‘Kreisteilmachine’ van Kern.

Die Dreieckskette

Von Rathaus- und Kirchtürmen aus maß Snellius die Winkel zwischen den Richtungen zu benachbarten Türmen. Diese Richtungen sind in der Zeichnung eingetragen. Mit Hilfe der Winkel und der bereits ermittelten Länge der Dreiecksseite Den Haag-Leiden konnte er die Längen aller anderen Dreiecksseiten und schließlich auch die Entfernung zwischen Alkmaar und Bergen op Zoom = 130,72 km berechnen.

Wie man sieht, liegen Alkmaar und Bergen op Zoom nicht auf demselben Meridian. Snellius mußte also noch weitere Berechnungen durchführen.

Fig. 3. Aandacht voor Snellius 'Dreieckskette'.

wingen van instrumenten en dat men ook wel aankoopt op veilingen. Circa tweederde van de leden is gepensioneerd en 'dus' maken de nog actieven een groter deel van het bestand uit dan bij DHC. Er bleken in Duitsland meer musea te zijn met geodetische afdelingen, zoals in Berlijn, Mannheim en München, maar die zouden volgens Von

Fig. 4. 'Holländischer Kreis' van Petrus à Call, Nijmegen 1676.

Stillfried kleiner en lokaler zijn. De flyer van het eigen museum zegt het over de instrumentencollectie toch iets bescheidener: '... die heute neben dem Deutschen Museum in München die bedeutendste Sammlung dieser Art darstellt.'

Bezoeken

In de zaal Vermessungswesen kreeg een niet-landmeetkundig instrument de meest uitgebreide toelichting van Von Stillfried. Het betrof een Kreisteilmachine van Kern van rond 1970 ter vervaardiging van hoekmeetinstrumenten. Van de verdere objecten werd genoeg herkend en sommige uit vroeger eeuwen waren zelfs van Nederlandse herkomst. (Uiteraard was alles ook van publiekstoelichting voorzien.) Hoewel de ruimte werd vergroot en de opstelling veranderd, toch past een citaat van Pouls uit 1985 nog: "De Nederlandse bezoeker ziet

3D moderniteiten

'Im Wandel vom Analogem zum Digitalen' is de titel van een 76 pagina's tellend boekje, eind 2008 uitgegeven door 'Der Oberbürgermeister' van de stad Dortmund over zijn Vermessungs- und Katasteramt. (In 1976 was al een omvangrijker werk 'Vermessung in Dortmund' uitgegeven.) Alle DHC-museumbezoekers kregen een presentexemplaar met een goed beeld van de stand van zaken tot 2008. Hun volgende stap in de migratiespiraal was een vlakdekkend digitaal 3D-stadsmodel. 'Das 10m-Höhenraster des Landesvermessungsamtes' als basis voor het maaiveld tekent ook dat men samenwerkt én dat men daar niet startte met een terreinhoogte nul...

Gepland was voor buiten een demonstratie met het Topcon-systeem IP-S2, dat plaatsbepaling en laserscanning combineert met 360 gr-video, van Geomij BV door de directeur daarvan, DHC-bestuurslid John Jansen. Dat zo aandacht besteden aan de actualiteit van het vakgebied werd vervangen door een Powerpointpresentatie in het museum. De DHC'ers waren onder de indruk van het inventariseren met 30 km/uur, van de 3D-metmogelijkheden en de precisie en resolutie. ('Je kunt het onkruid tussen de stenen zien.') Men kreeg een flyer mee, maar iedereen kan terecht op www.geo-mapping.info.

tot zijn genoeg, dat uitgebreid aandacht is besteed aan de driehoeksmeting van Snellius, waarbij ook een zeer grote foto van de kerk van Alkmaar is te zien. Teleurgesteld is hij echter, wanneer blijkt dat bij de behandeling van het Duitse Normal Null nergens wordt vermeld dat dit is gebaseerd op ons Amsterdams Peil". Het klopt nog steeds,

al zeggen wij ook niet altijd waar we het voorvoegsel 'Normaal' vandaan hebben. Elders in de stad werd het enorme museumdepot bezocht met anderhalve verdieping landmeetkundige zaken. Gigantisch waren de boeken- en instrumentencollecties,

**Dortmund bezuinigt
niet op cultuur**

Geodetische postzegels

DHC-donateur Wim Meens (RWS DID) bekeek in het depot van de Förderkreis met extra interesse de laden met de thematische postzegelverzameling, nog deels present op ooit benutte tentoonstellingspanelen. Op de bredere postzegeltentoonstelling ASTA-PHIL in het Asta Cultuurcentrum in Beek (L) op 29 en 30 oktober 2011 exposeert hij zelf een geodesieverzameling van wel zes kavels oftewel 72 bladzijden.

Fig. 5. Instrumenten én DHC'ers achter het glas.

Fig. 6. Zelfs peilmerkbouten zijn 'viel grösser'.

maar desgevraagd bleken in de laatste toch De Koningh en Caminada te mankeren en misschien wel weinig of niet in Duitsland gebruikt te zijn. Bewonderd werden ook

Fig. 7. Bij analogo fotogrammetrisch instrument.

Fig. 8. Depot met instrumenten in het gelid.

Fig. 9. Duidelijk een Studiensammlung.

rekentuig als een Brunsviga met drie telwerken en een forse Zuse-computer. ('Hadden wij bij het Kadaster ook!')

Slot

In het plantsoen voor het depot en náást een Biergarten gaf voorzitter Quee na een dankwoord de gastheren enkele in Nederland gekochte Duitse boeken. Von Stillfried op zijn beurt bood zelfs tijdelijke bruiklenen van depotobjecten aan! Bezoek van de permanente publiekstentoonstelling zij aanbevolen. Het stedelijke Museum für Kunst und Kulturgeschichte ligt vlakbij het Hauptbahnhof. Zie verder www.museum-dortmund.de. Haast lijkt daarbij niet nodig, want in Dortmund bleek niets van krenterig bezuinigen op cultuur, terwijl de DHC'ers net vernamen van de regeringsaanslag op het rijksmuseum Boerhaave... ♡

Adri den Boer, redacteur